

Πληροφοριακός γραμματισμός: συνεργασία βιβλιοθηκονόμου-ακαδημαϊκού και μελέτη περίπτωσης του Τμήματος Νοσηλευτικής του Τεχνολογικού Πανεπιστημίου Κύπρου

Χρυσάνθη Σταύρου

chrysanthi.stavrou@cut.ac.cy

Αθηνά Ευαγόρου

athinoula.evagorou@cut.ac.cy

Μάριος Ζέρβας

marios.zervas@cut.ac.cy

Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Περίληψη

Αναμφίβολα, η συμβολή των ακαδημαϊκών είναι καταλυτική στη διαδικασία εκμάθησης της χρήσης και αξιοποίησης της βιβλιοθήκης από τους φοιτητές. Στη Βιβλιοθήκη του Τεχνολογικού Πανεπιστημίου Κύπρου η συνεργασία με τα ακαδημαϊκά τμήματα και τους διδάσκοντες επιτυγχάνεται μέσω των θεματικών βιβλιοθηκονόμων (liaison librarians). Οι βιβλιοθηκονόμοι στα πλαίσια αυτά έχουν αναλάβει μεταξύ άλλων την εκπαίδευση των χρηστών ώστε να μάθουν να αξιοποιούν στο μέγιστο βαθμό το υλικό και τις υπηρεσίες που τους παρέχει η Βιβλιοθήκη. Βασικός στόχος της ΒΤΠ αποτελεί η δημιουργία αυτόνομων και κριτικά σκεπτόμενων χρηστών οι οποίοι μέσα από τον πληροφοριακό γραμματισμό αναπτύσσουν δεξιότητες διαχείρισης και ορθής χρήσης της πληροφορίας για την επίλυση προβλημάτων και τη λήψη αποφάσεων στην επαγγελματική και προσωπική τους ζωή. Στην παρούσα εργασία περιγράφεται η προσπάθεια παροχής πληροφοριακού γραμματισμού στους χρήστες, μέσα από τη διεξαγωγή σεμιναρίων που πραγματοποιεί η ΒΤΠ σε συνεργασία με τους διδάσκοντες. Στη μελέτη περίπτωσης του Τμήματος Νοσηλευτικής παρουσιάζονται επίσης, τα αποτελέσματα αξιολόγησης των σεμιναρίων που έγιναν στους πρωτοετείς φοιτητές του Τμήματος το ακαδημαϊκό έτος 2009-2010.

Λέξεις κλειδιά: Θεματικοί βιβλιοθηκονόμοι, Ακαδημαϊκό προσωπικό, Συνεργασία, Πληροφοριακός γραμματισμός, Εκπαίδευση χρηστών

Abstract

It is without doubt, that the involvement of the academics is essential in the training process and use of the Library by the students. The collaboration between the Library of the Cyprus University of Technology (CUT) and the faculty is achieved through the liaison librarians.

The liaison librarians within this framework have taken on the task of training the users in order to teach them how to make full use of the Library's resources and services.

The fundamental objective of the Library is to help the users become independent researchers and critical thinkers. Through information literacy users will develop skills needed to evaluate and use the information effectively in problem-solving and decision making affecting their professional and personal life.

The study describes the effort of providing information literacy to the users through training seminars provided by the CUT Library in cooperation with the academics. The case study of the Department of Nursing also presents the evaluation results of the seminars which were performed to the first year students of the Department during the academic year 2009-2010.

Keywords: Liaison librarian, Faculty, Collaboration, Information Literacy, Library user training

1. Εισαγωγή

Η Βιβλιοθήκη του Τεχνολογικού Πανεπιστημίου Κύπρου (ΒΤΠ) ξεκίνησε τη λειτουργία της ταυτόχρονα με την έναρξη του Πανεπιστημίου τον Σεπτέμβριο του 2007. Από τον πρώτο κιόλας μήνα λειτουργίας πρωταρχικός στόχος τέθηκε ο πληροφοριακός γραμματισμός των φοιτητών και κατ' επέκταση όλων των χρηστών. Σκοπός είναι η δημιουργία πληροφοριακά εγγράμματων αποφοίτων με κριτική σκέψη, ικανών να ανταπεξέλθουν στις προκλήσεις των σπουδών αλλά και της επαγγελματικής τους σταδιοδρομίας (Grafstein 2002).

Ο στρατηγικός σχεδιασμός ανάπτυξης της ΒΤΠ αναφέρει μεταξύ άλλων τη συμμετοχή της Βιβλιοθήκης στην εκπαιδευτική διαδικασία και τη δια βίου μάθηση με την εισαγωγή μαθημάτων πληροφοριακού γραμματισμού για την εκπαίδευση των χρηστών στην ανάπτυξη δεξιοτήτων ανεύρεσης και ανάκτησης της πληροφορίας.

Το ρόλο αυτό έχουν αναλάβει οι θεματικοί βιβλιοθηκονόμοι (liaison librarians) όπως αναφέρεται και στα καθήκοντα τους στον εσωτερικό κανονισμό της ΒΤΠ¹. Οι θεματικοί βιβλιοθηκονόμοι ανήκουν στο Γραφείο Θεματικής Βιβλιογραφικής Υποστήριξης το οποίο δημιουργήθηκε κατά τον αρχικό σχεδιασμό της ΒΤΠ με τη φιλοσοφία της χρηστοκεντρικής παροχής υπηρεσιών (user-centered services) (Somerville & Collins 2008). Η φιλοσοφία της παροχής υπηρεσιών στους χρήστες της ΒΤΠ βασίστηκε σ' ένα ολιστικό μοντέλο, το οποίο συνδυάζει το μοντέλο της συμβουλευτικής στην έρευνα (research consultant), το μοντέλο παροχής υπηρεσιών σε διάφορα επίπεδα (tiered service) με βάση τη δυσκολία και την περιπλοκότητα του ερωτήματος και το μοντέλο του «περιφερόμενου» βιβλιοθηκονόμου (roving model) (McAbee & Graham 2005). Το τελευταίο εφαρμόστηκε στη Βιβλιοθήκη της Σχολής Επιστημών Υγείας όπου ο περιφερόμενος βιβλιοθηκονόμος προσφέρει βοήθεια στο χρήστη προσεγγίζοντας τον μέσα στο χώρο της Βιβλιοθήκης. Καταλήξαμε στη μέθοδο αυτή μετά από παρατηρήσεις που έγιναν στη συμπεριφορά των χρηστών. Όπως αποδεικνύεται και από τη διεθνή βιβλιογραφία οι χρήστες είναι διστακτικοί στο να ζητήσουν βοήθεια από το προσωπικό, ενώ παράλληλα η ανάγκη μεγαλώνει λόγω της αύξησης των ηλεκτρονικών πηγών (Courtois & Liriano 1999). Τα πιο πάνω εφαρμόζονται ανάλογα με τις ανάγκες των χρηστών και τα εκάστοτε ερωτήματα που θα τεθούν.

Παραδοσιακός ρόλος του θεματικού βιβλιοθηκονόμου είναι η παροχή πηγών πληροφόρησης και υπηρεσιών προσανατολισμένες στο θεματικό αντικείμενο που έχει αναλάβει και η υποστήριξη των φοιτητών στην αναζήτηση, εντοπισμό, ανάκτηση, αξιολόγηση και ορθή

¹ http://www.cut.ac.cy/library/greek/information/staff_catalog.html [Ημερομηνία πρόσβασης 28 Ιουνίου 2010]

χρήση της πληροφορίας. Ωστόσο, με τη νέα μορφή της πληροφορίας και των τρόπων διάχυσης της, καλείται να συμβάλει στη δημιουργία αυτόνομων διαχειριστών της πληροφορίας (Κωστάκη 2002) αναπτύσσοντας εργαλεία τα οποία θα διευκολύνουν τους φοιτητές στην ανεύρεση και διαχείριση της πληροφορίας.

2. Χαρακτηριστικά θεματικών βιβλιοθηκονόμων

Ο θεματικός βιβλιοθηκονόμος εξειδικεύεται σε ένα γνωστικό αντικείμενο χωρίς απαραίτητα να έχει σπουδές σε αυτό. Η συνεχής ενημέρωση του για τις εξελίξεις και η κατάρτιση του στο αντικείμενο καθώς και οι επικοινωνιακές του ικανότητες μαζί με ένα συνδυασμό γνώσεων και ικανοτήτων είναι κάποια από τα βασικά χαρακτηριστικά του (Λάππα & Χαλεπλιόγλου 2007).

Στην περιγραφή των καθηκόντων του τόσο στη ΒΤΠ² όσο και σε άλλες βιβλιοθήκες³, καθώς και στη βιβλιογραφία (Feldman 2006) συνοψίζονται τα πιο κάτω:

- συνεργάζεται με το ακαδημαϊκό/ερευνητικό προσωπικό για να εξασφαλίσει ότι το υλικό και οι υπηρεσίες της βιβλιοθήκης υποστηρίζουν τη διδασκαλία, τη μελέτη και την έρευνα στο πανεπιστήμιο
- συμβουλεύει για τη χρήση των ηλεκτρονικών πηγών πληροφόρησης στις θεματικές περιοχές που είναι υπεύθυνος
- εκπονεί μελέτες βιβλιογραφίας για τα προγράμματα σπουδών και τα ερευνητικά προγράμματα
- ετοιμάζει ειδικές βιβλιογραφίες με βάση τη συλλογή της βιβλιοθήκης ή και άλλες συλλογές, ύστερα από αίτηση των ενδιαφερόμενων
- ετοιμάζει την πολιτική ανάπτυξης της συλλογής στο γνωστικό αντικείμενο που εξειδικεύεται σε συνεργασία με τους ακαδημαϊκούς
- αξιολογεί τη συλλογή, παρακολουθεί την ανάπτυξη της και προτείνει υλικό στους ακαδημαϊκούς για περαιτέρω ανάπτυξη
- συνεργάζεται με το Γραφείο Διαχείρισης Υλικού για την ανάπτυξη των συλλογών (διαδικασίες προσφορών, αξιολογήσεις και αγορές υλικού και εξοπλισμού)
- διεξάγει σεμινάρια, διαλέξεις και ετοιμάζει οδηγίες για όλες τις πτυχές της συλλογής
- βοηθά τους φοιτητές να προσδιορίζουν και να εντοπίζουν τις χρήσιμες πληροφορίες για τα προγράμματα, τις εργασίες, τις διατριβές και την έρευνα

² http://www.cut.ac.cy/library/greek/information/staff_catalog.html [Ημερομηνία πρόσβασης 28 June 2010]

³ Queensland University of Technology, <http://www.library.qut.edu.au/services/liaison.jsp> [Ημερομηνία πρόσβασης 28 Ιουνίου 2010]

University of Tasmania, <http://www.utas.edu.au/library/about/liais.html> [Ημερομηνία πρόσβασης 28 Ιουνίου 2010]

- συμβάλλει στην ανάπτυξη ψηφιακών βιβλιοθηκών και ιδρυματικών καταθετηρίων εντοπίζοντας το υλικό για ψηφιοποίηση, βοηθώντας στην τεκμηρίωση αλλά και στην προώθηση του (Vondracek 2003).

Για να είναι αποτελεσματικός στις προαναφερθείσες λειτουργίες που καλείται να επιτελέσει, ο θεματικός βιβλιοθηκονόμος θα πρέπει να διακρίνεται από κάποια χαρακτηριστικά όπως η εξοικείωση με το θεματικό αντικείμενο, η ανάπτυξη δυνατών διαπροσωπικών σχέσεων, η διαδραστικότητα με τους χρήστες και να είναι καλός ακροατής. Επίσης, να αναπτύξει δεξιότητες διαχείρισης (management), μάρκετινγκ και προώθησης, δεξιότητες επικοινωνίας, συνεργασίας και ομαδικής εργασίας, ευελιξία, προσαρμοστικότητα, αυτοπεποίθηση, υπομονή και να είναι γνώστης και έμπειρος στη χρήση νέων τεχνολογιών (Rodwell & Fairbairn 2008).

Παράλληλα χρειάζεται να βελτιώσει τις εκπαιδευτικές και επικοινωνιακές του ικανότητες για την αποτελεσματική δημιουργία και επιτυχία εκπαιδευτικών προγραμμάτων (Ανδρέου 2005). Ο βιβλιοθηκονόμος μπορεί να γίνει καλύτερος δάσκαλος μελετώντας τις θεωρίες της μάθησης, τις θεωρίες των κινήτρων, παρακολουθώντας τις διεθνείς τάσεις και βιβλιογραφία, επικοινωνώντας με συναδέλφους, συμμετέχοντας σε συνέδρια και σεμινάρια και φυσικά αφού δοκιμαστεί και μάθει από τα λάθη του (Kilcullen 1998). Αξιοσημείωτη είναι η αναφορά των Κορομπίλη, Μάλλιαρη & Χριστοδούλου (2007) ότι προκειμένου να συμβάλει στον πληροφοριακό γραμματισμό θα πρέπει να αναπτύξει τεχνικές διδασκαλίας και μεθόδους διδακτικής καθώς και μεθόδους μεταφοράς της γνώσης αξιοποιώντας τηλεπικοινωνίες και πολυμέσα.

3. Συνεργασία βιβλιοθηκονόμου με ακαδημαϊκό

Η επικοινωνία μεταξύ των βιβλιοθηκονόμων και των ακαδημαϊκών σε θέματα πληροφοριακού γραμματισμού επιτυγχάνεται μέσω επίσημων και ανεπίσημων καναλιών. Γενικά οι βιβλιοθηκονόμοι θα πρέπει να προσεγγίζουν τους ακαδημαϊκούς κατανοώντας τον τρόπο που εργάζονται, την ερευνητική τους ειδίκευση και την εκπαιδευτική τους προσέγγιση (Black, Crest & Volland 2001; Glynn & Wu 2003). Η ανάπτυξη επικοινωνίας μεταξύ των δύο μερών μπορεί να επιτευχθεί μέσα από τη συμμετοχή των θεματικών βιβλιοθηκονόμων στις τακτικές συναντήσεις των τμημάτων και την πρόσκληση των ακαδημαϊκών σε ειδικές συναντήσεις της Βιβλιοθήκης για τον πληροφοριακό γραμματισμό. Επιπλέον, μέσω προσωπικών συναντήσεων και ανάπτυξης διαπροσωπικών σχέσεων με τους ακαδημαϊκούς και την εμπλοκή του βιβλιοθηκονόμου στο μάθημα για παροχή οδηγιών στην αναζήτηση συγκεκριμένων πληροφοριών και τη χρήση των πηγών της Βιβλιοθήκης. Οι βιβλιοθηκονόμοι συμμετέχοντας στα δρώμενα του τμήματος (πχ. ημερίδες, συνέδρια, κλπ) και σε κάθε άλλη ευκαιρία κοινωνικής επαφής ανοίγουν κανάλια ανεπίσημης επικοινωνίας με τους ακαδημαϊκούς. Άλλοι τρόποι επικοινωνίας είναι η διεξαγωγή έρευνας απευθυνόμενη στους ακαδημαϊκούς όσον αφορά τις προσδοκίες και τις ανάγκες τους αλλά και η έκδοση ενημερωτικών δελτίων και εντύπων. Παρέχοντας στους ακαδημαϊκούς τη δυνατότητα να παρακολουθήσουν οι ίδιοι κάποια σεμινάρια ή εργαστήρια, κατανοούν σίγουρα καλύτερα την ανάγκη για πληροφοριακό γραμματισμό των φοιτητών και τη συμβολή των βιβλιοθηκονόμων στην επίτευξη του.

Η μέχρι τώρα συνεργασία που αναπτύχθηκε με τους ακαδημαϊκούς στο ΤΕΠΑΚ αφορά:

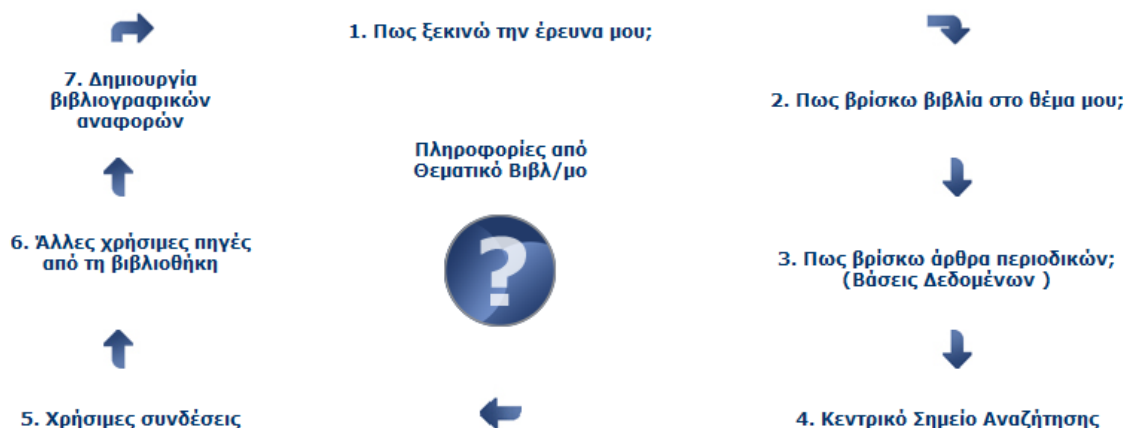
- τη δημιουργία των θεματικών πυλών

- τη διεξαγωγή σεμιναρίων στα πλαίσια μαθημάτων
- την ένταξη του σεμιναρίου για χρήση του εργαλείου δημιουργίας και διαχείρισης βιβλιογραφίας, Refworks, στα πλαίσια του μαθήματος «Αγγλικών» του Κέντρου Γλωσσών. Να αναφέρουμε ότι η εκπαίδευση των φοιτητών στο βιβλιογραφικό πρότυπο (citation style) που χρησιμοποιεί το κάθε τμήμα, είχε προηγηθεί του σεμιναρίου.
- τη δημιουργία γραπτής Πολιτικής Ανάπτυξης της Συλλογής των Τμημάτων και τη εξοικείωση του βιβλιοθηκονόμου με το θεματικό αντικείμενο που έχει αναλάβει

4. Συμβολή της ΒΤΠ στον πληροφοριακό γραμματισμό

4.1. Θεματικές πύλες

Πρώτη προσπάθεια για την υποστήριξη της έρευνας και της συγγραφής εργασιών αποτέλεσε η δημιουργία θεματικών πυλών⁴. Στην περίπτωση της ΒΤΠ αναπτύχθηκαν θεματικές πύλες που με τρόπο απλό παρέχουν οδηγίες και κατευθύνσεις χρήσιμες για την εκπόνηση μιας εργασίας. Συγκεκριμένα οι θεματικές πύλες περιλαμβάνουν επτά στάδια τα οποία καλείται ο φοιτητής να ακολουθήσει:

Στάδιο 1: Πως ξεκινώ την έρευνα μου; Προτεινόμενη βιβλιογραφία για πληροφοριακό υλικό

Στάδιο 2: Πως βρίσκω βιβλία στο θέμα μου; Εντοπισμός βιβλίων στα ράφια/Ταξινομικοί αριθμοί

Στάδιο 3: Πως βρίσκω άρθρα περιοδικών; Βάσεις Δεδομένων

Στάδιο 4: Ταυτόχρονη αναζήτηση σε προεπιλεγμένες πηγές στο εκάστοτε θεματικό αντικείμενο μέσω του εργαλείου 360 Search

Στάδιο 5: Χρήσιμες συνδέσεις στο διαδίκτυο

⁴ http://www.cut.ac.cy/library/greek/subjectguides/subject_guide.html [Ημερομηνία πρόσβασης 28 Ιουνίου 2010]

Στάδιο 6: Άλλες χρήσιμες πηγές από τη βιβλιοθήκη - οδηγοί για συγγραφή επιστημονικής εργασίας

Στάδιο 7: Δημιουργία βιβλιογραφικών αναφορών

Το περιεχόμενο των θεματικών πυλών εμπλουτίζεται και ανανεώνεται σε τακτά χρονικά διαστήματα.

4.2. Σεμινάρια ΒΤΠ

Με την εισαγωγή τους στο Πανεπιστήμιο όλοι οι πρωτοετείς φοιτητές ακολουθούν ένα πρόγραμμα ξεναγήσεων στις εγκαταστάσεις του συμπεριλαμβανομένης και της Βιβλιοθήκης. Τους δίνεται μια πρώτη ευκαιρία να έρθουν σε επαφή με το χώρο και μέσα από μια σύντομη διάλεξη παρουσιάζονται οι στόχοι της ΒΤΠ, το υλικό που συγκεντρώνεται, οι προσφερόμενες υπηρεσίες, πώς να εντοπίζουν τα βιβλία στα ράφια, τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις τους όσον αφορά το χώρο και την κυκλοφορία του υλικού καθώς και η διαθέσιμη υλικοτεχνική υποδομή.

Την πρώτη ακαδημαϊκή χρονιά 2007-2008 έγινε ένας συνδυασμός ξεναγήσεων στο χώρο της Βιβλιοθήκης και σεμιναρίων για την αναζήτηση βιβλίων στον ηλεκτρονικό κατάλογο (WebOpac) και αναζήτηση άρθρων στις βάσεις δεδομένων.

Αντιληφθήκαμε όμως, ότι αυτό ήταν πολύ πρόωρο για τους φοιτητές κι έτσι από το δεύτερο έτος λειτουργίας (2008-2009) του ΤΕΠΑΚ αλλάξαμε τακτική. Έκτοτε, πρώτα οι φοιτητές ξεναγούνται στο χώρο, ενώ τα σεμινάρια χρήσης της Βιβλιοθήκης ακολουθούν ένα περίπου μήνα μετά την έναρξη του εξαμήνου. Με τον τρόπο αυτό οι φοιτητές έχουν την ευκαιρία να παρακολουθήσουν κάποια μαθήματα και οι καθηγητές να τους αναθέσουν τις πρώτες εργασίες.

Τα σεμινάρια πραγματοποιούνται ακολουθώντας μια διαδραστική προσέγγιση όπου ταυτόχρονα με την παρουσίαση, οι εκπαιδευόμενοι εκτελούν παραδείγματα στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές. Στη διεξαγωγή των πρώτων σεμιναρίων η εκπαίδευση έγινε χρησιμοποιώντας τους Η/Υ στο χώρο της Βιβλιοθήκης, ενώ στη συνέχεια αξιοποιήθηκαν τα εργαστήρια Η/Υ στους χώρους του Πανεπιστημίου.

Ωστόσο, η παρουσία των ακαδημαϊκών στα σεμινάρια των φοιτητών και η δική τους παρακίνηση θεωρείται καθοριστική προκειμένου οι φοιτητές να χρησιμοποιήσουν αποτελεσματικά τη Βιβλιοθήκη. Καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι απαραίτητη προϋπόθεση είναι οι ίδιοι οι καθηγητές να ενημερώνονται για τις δυνατότητες της Βιβλιοθήκης, το υλικό και τα εργαλεία που διατίθενται καθώς και τις λειτουργίες που επιτελούνται. Σ' αυτή την περίπτωση είναι επίσης πολύ σημαντικό να γίνουν κατανοητές οι διαδικασίες που ακολουθούνται όσον αφορά την πρόσκτηση του υλικού. Αυτό επιτυγχάνεται μέσα από ενημερωτικά σεμινάρια που διεξάγονται στους ακαδημαϊκούς στα οποία παρουσιάζεται το υλικό της Βιβλιοθήκης, η πρόσβαση σε αυτό, οι παρεχόμενες υπηρεσίες και τα εργαλεία υποστήριξης της έρευνας.

Το εγχείρημα διεξαγωγής αυτού του τύπου σεμιναρίων προς τους ακαδημαϊκούς, πραγματοποιήθηκε για πρώτη φορά στο Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου (ΤΕΠΑΚ) το 2008-2009 και στέφθηκε με επιτυχία καθώς συμμετείχε το μεγαλύτερο ποσοστό των ακαδημαϊκών όλων των τμημάτων.

5. Μελέτη περίπτωσης Τμήματος Νοσηλευτικής

Τα εκπαιδευτικά σεμινάρια σχεδιάζονται για να καλύψουν τις εξειδικευμένες ανάγκες των χρηστών στους οποίους απευθύνονται κάθε φορά. Στην περίπτωση του τμήματος Νοσηλευτικής το οποίο θα εξετάσουμε, είχαν παρατηρηθεί μέσα από την εξυπηρέτηση των φοιτητών, τεράστιες αδυναμίες όσον αφορά την αναζήτηση της πληροφορίας, τη σωστή χρήση λέξεων-κλειδιών, τη χρήση των κατάλληλων βάσεων δεδομένων και τη σωστή αξιολόγηση των αποτελεσμάτων. Το πρόγραμμα εκπαίδευσης που σχεδιάστηκε από τη Βιβλιοθήκη για τους πρωτοετείς φοιτητές της Νοσηλευτικής βασίστηκε στις παρατηρήσεις που είχαν καταγράψει οι βιβλιοθηκονόμοι του Γραφείου Εξυπηρέτησης Χρηστών. Η περίπτωση που παρουσιάζεται πιο κάτω αφορά τα σεμινάρια που πραγματοποιήθηκαν το πρώτο εξάμηνο του ακαδημαϊκού έτους 2009-2010 σε σύνολο 170 περίπου πρωτοετών φοιτητών των 10 ομάδων.

5.1. Προκλήσεις

Είχε παρατηρηθεί ότι στις εργασίες τους οι φοιτητές χρησιμοποιούσαν πληροφορίες καθώς και μη επιστημονικά άρθρα από το Google, όπως επίσης και ιστοσελίδες με αναξιόπιστο και μη επιστημονικό περιεχόμενο. Στις περιπτώσεις που χρησιμοποιούσαν επιστημονικά άρθρα περιορίζονταν στα ελάχιστα έντυπα ελληνικά περιοδικά που υπάρχουν στη συλλογή της Βιβλιοθήκης.

Το ζητούμενο ήταν να μάθουν να χρησιμοποιούν σε κάθε περίπτωση επιστημονικά άρθρα, να διαβάσουν βιβλιογραφία στα αγγλικά και να αξιοποιήσουν τα εργαλεία της Βιβλιοθήκης για την ανεύρεση σχετικού υλικού.

Ο εντοπισμός άρθρων χωρίς πλήρες κείμενο ήταν ένα ζήτημα το οποίο χρησιμοποιούσαν οι φοιτητές ως επιχείρημα για αποφυγή χρήσης των παρεχόμενων εργαλείων. Θεωρούσαν ότι η ανάκτηση αποτελεσμάτων τα οποία δεν ήταν διαθέσιμα σε πλήρες κείμενο δεν τους ήταν χρήσιμα. Η προσπάθεια εστιάστηκε στο να πειστούν για το αντίθετο και να αξιοποιήσουν τα αποτελέσματα εξασφαλίζοντας τα πλήρη κείμενα μέσω της υπηρεσίας διαδανεισμού. Επίσης, χρησιμοποιώντας το Google Scholar να κατανοήσουν ότι έχουν τη δυνατότητα πρόσβασης στα πλήρη κείμενα των άρθρων που διατίθενται μέσω της ΒΤΠ.

Άλλη μια πρόκληση που είχαμε να αντιμετωπίσουμε ήταν η ειδική ορολογία των θεμάτων στον τομέα της υγείας. Σε πολλές περιπτώσεις οι φοιτητές χρησιμοποιούσαν νοσηλευτικούς όρους, οι οποίοι παρά το γεγονός ότι στη βιβλιογραφία παρουσιάζονται με διάφορες παραλλαγές, οι φοιτητές δεν τις υποψιάζονταν.

5.2. Σεμινάρια

Τα σεμινάρια σχεδιάστηκαν σε τρία μέρη, i) την εισαγωγή στην ιστοσελίδα της Βιβλιοθήκης και τις υπηρεσίες που προσφέρονται, ii) την αναζήτηση βιβλίων στον ηλεκτρονικό κατάλογο (WebOpac) της ΒΤΠ και iii) την αναζήτηση άρθρων στις ηλεκτρονικές πηγές της ΒΤΠ. Για κάθε ενότητα αφιερώθηκε μισή περίπου ώρα στα πλαίσια των μαθημάτων Πληροφορικής και τα σεμινάρια ολοκληρώθηκαν σε τρεις συνεχόμενες βδομάδες. Ο λόγος που μας ώθησε στον πιο πάνω σχεδιασμό ήταν οι παρατηρήσεις που έγιναν την προηγούμενη χρονιά, όπου το πρόγραμμα έγινε σε μία και μόνο παρουσίαση με αποτέλεσμα οι φοιτητές να κουραστούν

και να μην μπορούν να παρακολουθήσουν. Για αυτό καταλήξαμε στα σεμινάρια μικρής διάρκειας (μισής ώρας). Όπως αναφέρει ο Dejnozka (αναφέρεται στο Kilcullen 1998) οι εκπαιδευόμενοι μπορούν να συγκεντρωθούν εξ' ολοκλήρου τα πρώτα 10 λεπτά, ενώ μετά απ' αυτό το χρονικό όριο η προσοχή τους μειώνεται δραματικά.

Πρώτη ενότητα

Στόχος: οι φοιτητές να εξοικειωθούν με την ιστοσελίδα της Βιβλιοθήκης, τη δομή και το περιεχόμενο της. Περιεχόμενο: ιστοσελίδα, θεματική πύλη, υπηρεσίες ΒΤΠ, θεματικός βιβλιοθηκονόμος

Δεύτερη ενότητα

Στόχος: η ανάπτυξη δεξιοτήτων για αποτελεσματική αναζήτηση βιβλίων στον ηλεκτρονικό κατάλογο της ΒΤΠ. Περιεχόμενο: διαχείριση λογαριασμού (personal account) για την αυτονομία όσον αφορά δανεισμό, ανανεώσεις και κρατήσεις. Επιλογές αναζήτησης και δημιουργία στρατηγικής αξιοποιώντας τους τελεστές Boolean, αποκοπή, συνώνυμα κλπ. Διαχείριση αποτελεσμάτων, τοποθεσία υλικού, αποθήκευση, ιστορικό κλπ.

Τρίτη ενότητα

Στόχος: η αποτελεσματική αναζήτηση και ανάκτηση πληροφοριών από τις ηλεκτρονικές πηγές που διαθέτει η ΒΤΠ αλλά και η χρήση του Google Scholar. Περιεχόμενο: παρουσίαση της πλατφόρμας κεντρικής αναζήτησης 360 Search, στρατηγικές αναζήτησης και διαχείριση αποτελεσμάτων.

Η παρουσίαση σχεδιάστηκε με τρόπο ώστε οι φοιτητές να μπορούν ταυτόχρονα να κάνουν πρακτική εξάσκηση στους Η/Υ. Σε κάθε περίπτωση χρησιμοποιήθηκαν ως παραδείγματα οι εργασίες που τους είχαν ήδη ανατεθεί και για τις οποίες προσέτρεχαν στη Βιβλιοθήκη για εντοπισμό υλικού. Η χρήση ειδικών παραδειγμάτων που είχαν άμεση σχέση με το θέμα τους, βοήθησε ώστε να κρατήσει την προσοχή τους και να τους κινήσει το ενδιαφέρον να συμμετέχουν ενεργά αλλά και να κατανοήσουν καλύτερα τη λογική για την ανάπτυξη μιας στρατηγικής αναζήτησης.

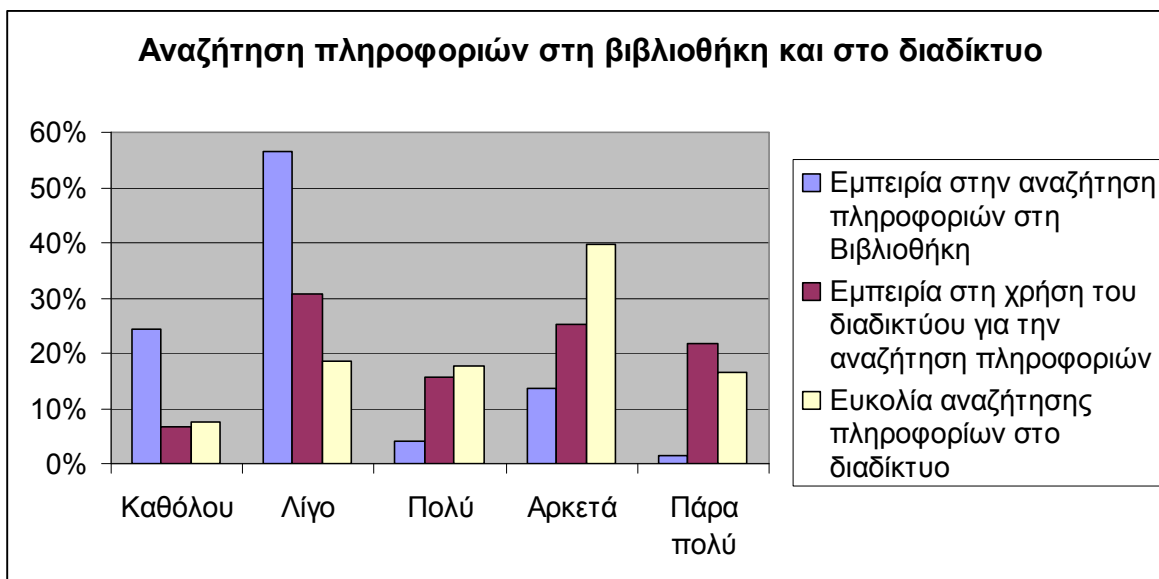
5.3. Αξιολόγηση

Η αξιολόγηση των σεμιναρίων ήταν πολύ σημαντική για την ανατροφοδότηση από τους ίδιους τους φοιτητές όσον αφορά την κατανόηση των σεμιναρίων, των θεματικών εννοιών που παρουσιάστηκαν, την ικανοποίηση από το πρόγραμμα, την εμπειρία στην αναζήτηση πληροφοριών, το ενδιαφέρον για μελλοντική παρακολούθηση παρόμοιων σεμιναρίων και διάφορα σχόλια και παρατηρήσεις. Για την αξιολόγηση των σεμιναρίων χρησιμοποιήθηκε ερωτηματολόγιο βασισμένο στη δομή και το περιεχόμενο του αντίστοιχου ερωτηματολογίου για την αξιολόγηση των σεμιναρίων της Βιβλιοθήκης και Κέντρου Πληροφόρησης του Χαροκοπείου Πανεπιστημίου των Αβρααμίδου και Βαρδακώστα (2008). Ο λόγος που χρησιμοποιήθηκε το προαναφερόμενο ερωτηματολόγιο είναι επειδή εφαρμόστηκε στο εν λόγω Πανεπιστήμιο αφού έτυχε πιλοτικής εφαρμογής και βελτιώσεων από τους συγγραφείς.

Τα ερωτηματολόγια διανεμήθηκαν μια βδομάδα μετά την παρουσίαση και της τρίτης ενότητας και απαντήθηκαν από 147 άτομα.

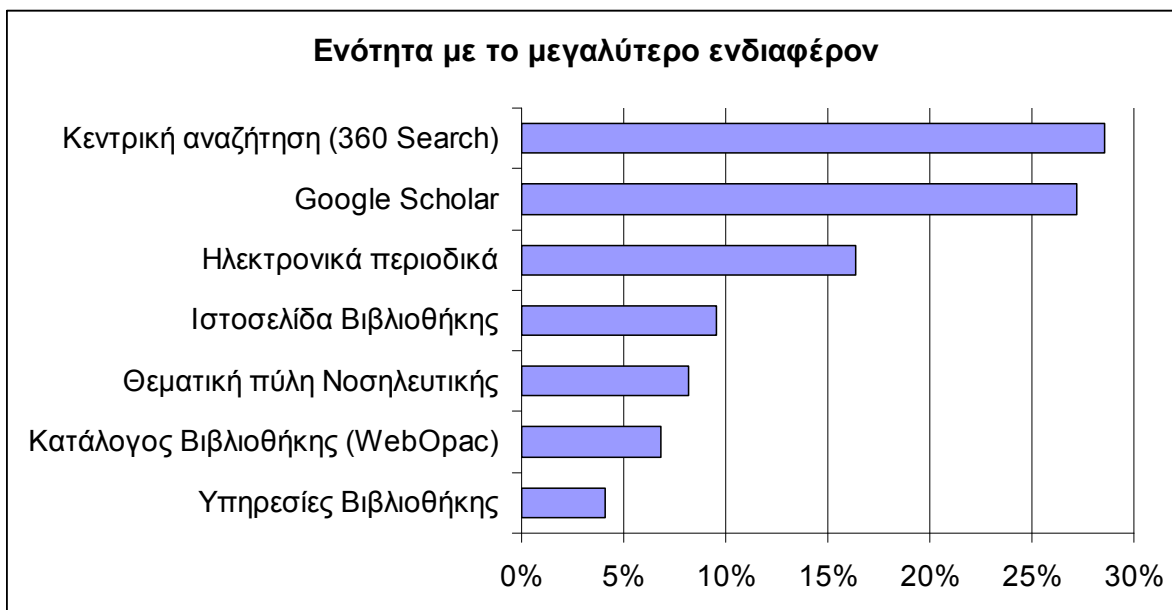
Τα αποτελέσματα που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον αφορούν:

- i. την εμπειρία στην αναζήτηση πληροφοριών στη βιβλιοθήκη και στο διαδίκτυο. Παρατηρούμε ότι οι φοιτητές έχουν ελάχιστη εμπειρία στην αναζήτηση πληροφοριών στη βιβλιοθήκη, ενώ όσον αφορά το διαδίκτυο η κατάσταση είναι σαφώς καλύτερη. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν και οι απαντήσεις που αφορούν την ευκολία αναζήτησης στο διαδίκτυο όπου το μεγαλύτερο ποσοστό εμφανίζεται να αναζητά πληροφορίες με μεγάλη άνεση (Γράφημα 1).

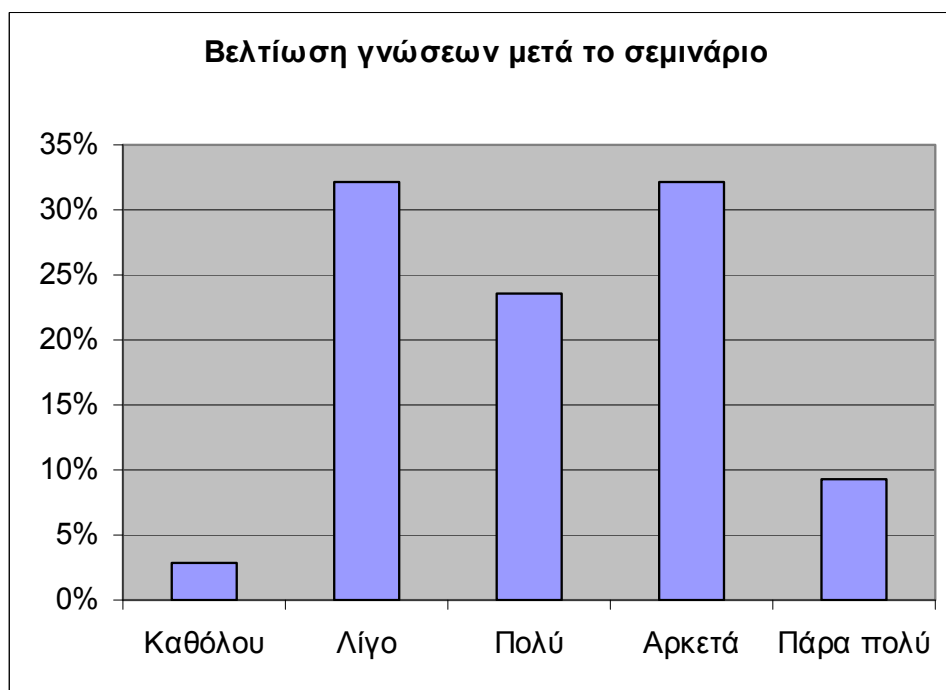
Γράφημα 1

- ii. την προτίμηση των φοιτητών στα εργαλεία αναζήτησης άρθρων (Γράφημα 2). Στη διαμόρφωση αυτού του αποτελέσματος συνέβαλε η συνεργασία που είχε το προσωπικό της Βιβλιοθήκης με τη διδάσκουσα στο μάθημα «Επικοινωνία στη Νοσηλευτική», η οποία ζήτησε από τους φοιτητές να χρησιμοποιήσουν ηλεκτρονικές πηγές για να εντοπίσουν ένα άρθρο το οποίο να διαπραγματεύεται ένα από τα θέματα της διδακτικής ενότητας και να σχολιάσουν τη σπουδαιότητα των ευρημάτων τους για το νοσηλευτή. Οι φοιτητές ερχόμενοι στη Βιβλιοθήκη κατέφυγαν στη βοήθεια των βιβλιοθηκονόμων για τον εντοπισμό του σχετικού άρθρου.

Γράφημα 2

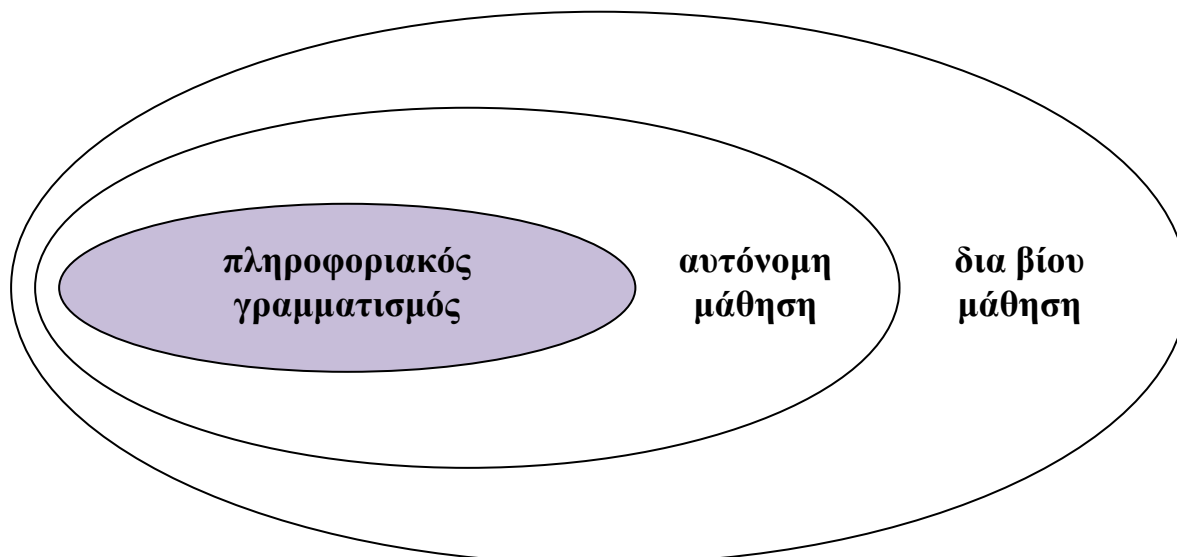
- iii. τη βελτίωση των γνώσεων μετά το σεμινάριο. Με βάση τα αποτελέσματα όπως παρουσιάζονται στο Γράφημα 3, στην πλειοψηφία τους οι φοιτητές αναφέρουν ότι έχουν βελτιώσει τις γνώσεις τους μετά την παρακολούθηση των σεμιναρίων. Συγκεκριμένα, ποσοστό 32% των φοιτητών απάντησαν ότι οι γνώσεις τους έχουν βελτιωθεί αρκετά, 32% λίγο, 24% πολύ και 9% πάρα πολύ. Πέρα απ' αυτό, η πρόοδος τους διαφαίνεται και από τα ερωτήματα που απευθύνουν στο προσωπικό κατά την επίσκεψη τους στη Βιβλιοθήκη.

Γράφημα 3

6. Επόμενα βήματα και στόχοι

6.1. Πολιτική εκπαίδευσης χρηστών

Εικόνα 1: Ο πληροφοριακός γραμματισμός σε σχέση με τη δια βίου μάθηση

Ο πληροφοριακός γραμματισμός είναι προαπαιτούμενο συστατικό της αυτόνομης μάθησης η οποία αποτελεί απαραίτητο στοιχείο για τη δια βίου μάθηση (Εικόνα 1). Βασική αποστολή για κάθε ακαδημαϊκή βιβλιοθήκη αποτελεί η ανάπτυξη πληροφοριακά εγγράμματων φοιτητών. Στόχος είναι μετά το τέλος των σπουδών τους, να έχουν μάθει πώς να μαθαίνουν, να είναι κριτικά σκεπτόμενοι πολίτες και ενεργά μέλη της κοινωνίας των πολιτών (Bundy 2004). Για την επίτευξη του προτείνουμε όπως υιοθετηθεί μια καταγεγραμμένη πολιτική εκπαίδευσης χρηστών. Μετά από σχετική έρευνα στις πολιτικές άλλων πανεπιστημίων⁵, έχουμε εντοπίσει ότι σε γενικές γραμμές μια πολιτική εκπαίδευσης χρηστών περιλαμβάνει τη φιλοσοφία του πληροφοριακού γραμματισμού, την αποστολή, τους στόχους και τους σκοπούς, σχετική ορολογία, το ρόλο και την ευθύνη της βιβλιοθήκης, τη στρατηγική και εφαρμογή της και τις συνεργασίες στα πλαίσια υλοποίησης.

⁵ University of Tasmania, http://www.utas.edu.au/library/about/infolit_policy.html [Ημερομηνία πρόσβασης 28 Ιουνίου 2010]

University of Sydney, <http://www.library.usyd.edu.au/skills/infolitpolicy.html> [Ημερομηνία πρόσβασης 28 Ιουνίου 2010]

La Trobe University, <http://www.lib.latrobe.edu.au/about/infolit.php> [Ημερομηνία πρόσβασης 28 Ιουνίου 2010]

Queensland University of Technology, http://www.library.qut.edu.au/about/planning/documents/POL_InfoLit_14Dec04_FIN.pdf [Ημερομηνία πρόσβασης 28 Ιουνίου 2010]

Consortium of National and University Libraries of Ireland (CONUL), <http://www.conul.ie/committees/documents/CONULIL.policyfinal.doc> [Ημερομηνία πρόσβασης 28 Ιουνίου 2010]

6.2. Συμμετοχή βιβλιοθήκης στην εκπαιδευτική διαδικασία

Η ΒΤΠ ακολουθώντας τις διεθνείς τάσεις και πρακτικές έχει προτείνει στη Διεύθυνση του Πανεπιστημίου την ένταξη μαθημάτων βιβλιοθήκης στο πρόγραμμα σπουδών. Προκειμένου να εξασφαλιστεί η μαζική προσέλευση και να δοθεί η δέουσα σημασία από μέρους των φοιτητών, προτάθηκε όπως τα εν λόγω εκπαιδευτικά προγράμματα να ενταχθούν ως αυτόνομο υποχρεωτικό μάθημα βιβλιοθήκης κατά το πρώτο ακαδημαϊκό εξάμηνο για όλους τους πρωτοετείς φοιτητές. Συγκεκριμένα, προτείναμε όπως οι φοιτητές εξετάζονται στο μάθημα της βιβλιοθήκης εξασφαλίζοντας την εγγραφή τους στο επόμενο εξάμηνο μόνο αφού περάσουν με επιτυχία την εξέταση. Η πρόταση αντιμετωπίστηκε θετικά από τη Διεύθυνση του Πανεπιστημίου και έχοντας την υποστήριξη των ακαδημαϊκών, βρίσκεται σε διαδικασία ολοκλήρωσης της προκειμένου να συμπεριληφθεί στο σχεδιασμό του προγράμματος σπουδών. Εκτός από τη διεξαγωγή αυτόνομου μαθήματος, η Βιβλιοθήκη προσδοκεί τη συμμετοχή της στην εκπαιδευτική διαδικασία γενικότερα μέσα από τη γόνιμη συνεργασία μεταξύ ακαδημαϊκών και βιβλιοθηκονόμων. Οι τελευταίοι από απλοί «επισκέπτες εκπαιδευτές» (guest lecturers) αλλάζουν ρόλο και γίνονται βιβλιοθηκονόμοι «σύμβουλοι στην ανάθεση εργασιών» (assignment consultants), οι οποίοι ενημερώνουν τους εκπαιδευόμενους για τις διαθέσιμες πηγές πληροφόρησης που είναι αναγκαίες για την υποστήριξη των μαθημάτων (Gallagher 2009).

Μια μελλοντική δράση που μελετούμε, είναι η αξιοποίηση των δυνατοτήτων που προσφέρει η πλατφόρμα τηλεκατάρτισης MOODLE. Μέσω αυτής ο θεματικός βιβλιοθηκονόμος ανεβάζει ηλεκτρονικούς οδηγούς (online tutorials) που αφορούν α) τη χρήση βάσεων δεδομένων οι οποίες καλύπτουν συγκεκριμένα θεματικά αντικείμενα, β) οδηγίες και στρατηγικές αναζήτησης στον κατάλογο βιβλιοθήκης (WebOpac) και χρήση των πρόσθετων υπηρεσιών (ανανέωση, κράτηση, ανάκληση) και γ) δημιουργία βιβλιογραφίας και παραπομπών (χρήση εργαλείου Refworks). Επιπλέον ο βιβλιοθηκονόμος προβάλλει τρόπους επικοινωνίας με τους φοιτητές (ηλεκτρονική ερώτηση, συνομιλία μέσω chat, αποστολή email) και ετοιμάζει βιβλιογραφίες για την υποστήριξη των μαθημάτων.

Ωστόσο, για την καλύτερη δυνατή υποστήριξη των μαθημάτων, οι βιβλιοθηκονόμοι χρειάζεται να εξοικειωθούν με το θεματικό αντικείμενο το οποίο έχουν αναλάβει παρακολουθώντας και οι ίδιοι διαλέξεις σε κάποια μαθήματα. Αξίζει να σημειωθεί ότι, στην περίπτωση της ΒΤΠ, η ολοκλήρωση της πολιτικής ανάπτυξης της συλλογής βοήθησε τους θεματικούς βιβλιοθηκονόμους να κατανοήσουν, πέρα από τον τρόπο ανάπτυξης της συλλογής, την ορολογία και θεματολογία στα διάφορα γνωστικά αντικείμενα.

6.3. Άλλες ενέργειες

Το ακαδημαϊκό έτος 2010-2011 το ΤΕΠΑΚ έχει τους πρώτους τεταρτοετείς φοιτητές και σε συνεργασία με τους ακαδημαϊκούς, η Βιβλιοθήκη βρίσκεται στη διαδικασία ολοκλήρωσης οδηγού στον οποίο δίνονται οι κατευθύνσεις για τη συγγραφή πτυχιακής εργασίας. Στον οδηγό περιλαμβάνονται συμβουλές για τη σωστή χρήση των βιβλιογραφικών αναφορών με βάση συγκεκριμένα πρότυπα (citation styles) που έχουν επιλεγεί από κάθε ακαδημαϊκό τμήμα.

Στην προσπάθεια διαμόρφωσης κουλτούρας του Κύπριου πολίτη και αντιλαμβανόμενοι τον πληροφοριακό γραμματισμό ως μια ευρύτερη έννοια η οποία καλλιεργείται από τα πρώτα επίπεδα στο εκπαιδευτικό σύστημα, η ΒΤΠ πραγματοποιεί επισκέψεις στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Στόχος είναι οι μαθητές να αντιληφθούν τη χρησιμότητα της βιβλιοθήκης και τη

συμβολή της στην τοπική κοινωνία προκειμένου να την επισκέπτονται και να την εντάξουν στην καθημερινότητα τους. Επιπλέον ενημερώνονται για τις δυνατότητες της ακαδημαϊκής βιβλιοθήκης και για τη σημασία της μέγιστης αξιοποίησης της κατά την εισδοχή τους στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

7. Επίλογος

Μέσα από τη φιλοσοφία χρηστοκεντρικής παροχής υπηρεσιών και τα προγράμματα πληροφοριακού γραμματισμού, οι βιβλιοθήκες επαναπροσδιορίζουν το ρόλο τους θέλοντας να αναπτύξουν υπηρεσίες που να καλύπτουν τις πραγματικές ανάγκες και απαιτήσεις των χρηστών. Στην προσπάθειά τους να προσεγγίσουν τους χρήστες δημιουργούν κανάλια επικοινωνίας αξιοποιώντας τις νέες τεχνολογίες και υιοθετώντας το μοντέλο του θεματικού βιβλιοθηκονόμου. Ωστόσο, η εύκολη πρόσβαση στην πληροφορία καθιστά σήμερα αδήριτη την ανάγκη για δημιουργία αυτόνομων και κριτικά σκεπτόμενων διαχειριστών της. Στο ερώτημα του T.S. Elliot «Πού είναι η γνώση που χάσαμε μέσα στις πληροφορίες;» ο βιβλιοθηκονόμος σε συνεργασία με τον ακαδημαϊκό θέτει τα πλαίσια στα οποία ο χρήστης κατακτά τη γνώση βιώνοντας εμπειρίες και αναπτύσσοντας δεξιότητες επιλογής και αξιολόγησης των πληροφοριών.

Βιβλιογραφία

- Black, C., Crest, S. & Volland, M. 2001, "Building a successful information literacy infrastructure on the foundation of librarian–faculty collaboration", *Research Strategies*, vol. 18, no. 3, pp. 215-225.
- Bundy, A. (ed) 2004, *Australian and New Zealand information literacy framework: principles, standards and practice*, 2nd edn, Australian and New Zealand Institute for Information Literacy, Adelaide.
- Courtois, M. & Liriano, M. 1999, "Roving reference: a new approach to user services", *IFLANET–Discussion Group on Reference Work Report*, [Online]. Διαθέσιμο: www.ifla.org/VII/dg/dgrw/dp99-05.htm. [Ημερομηνία πρόσβασης 28 Ιουνίου 2010].
- Feldman, L. 2006, "Subject librarians in the changing academic library", *Electronic journal of academic and special librarianship*, [Online], vol. 7, no. 3. Διαθέσιμο: http://southernlibrarianship.icaap.org/content/v07n03/feldmann_101.htm. [Ημερομηνία πρόσβασης 28 Ιουνίου 2010].
- Gallagher, K. 2009, "From guest lecturer to assignment consultant: exploring a new role for the teaching librarian", In *uncharted waters: tapping the depths of our community to enhance learning*, papers and session materials presented at the thirty-fifth National LOEX Library Instruction Conference, May 3-5, 2007, San Diego, California.
- Glynn, T. & Wu, C. 2003, "New roles and opportunities for academic library liaisons: a survey and recommendations", *Reference Services Review*, vol. 31, no. 2, pp. 122-128.

- Grafstein, A. 2002, "A discipline-based approach to information literacy", *The Journal of Academic Librarianship*, vol. 28, no. 4, pp. 197-204.
- Kilcullen, M. 1998, "Teaching librarians to teach: Recommendations on what we need to know", *Reference Services Review*, vol. 26, no. 2, pp. 7-18.
- McAbee, S.L. & Graham, J. 2005, "Expectations, realities, and perceptions of subject specialist librarians' duties in medium-sized academic libraries", *Journal of Academic Librarianship*, vol. 31, no. 1, pp. 19-28.
- Rodwell, J. & Fairbairn, L. 2008, "Dangerous liaisons?: Defining the faculty liaison librarian service model, its effectiveness and sustainability", *Library management*, vol. 29, no. 1/2, pp. 116-124.
- Somerville, M.M. & Collins, L. 2008, "Collaborative design a learner-centered library planning approach", *Electronic Library*, vol. 26, no. 6, pp. 803-820.
- Vondracek, R. 2003, "Going beyond selection", *Library Journal*, vol. 128, no. 12, pp. 20-22.
- Αβραμίδου, Α. & Βαρδακώστα, Ι. 2008, "... Έτσι είναι αν έτσι νομίζετε...: Αξιολόγηση των εκπαιδευτικών σεμιναρίων της Βιβλιοθήκης και Κέντρου Πληροφόρησης του Χαροκοπέιου Πανεπιστημίου", *Η αξιολόγηση των Βιβλιοθηκών ως στοιχείο ποιότητας των Ακαδημαϊκών Ιδρυμάτων: πρακτικά 17ου Πανελληνίου Συνεδρίου Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών*, Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, Ιωάννινα.
- Ανδρέου, Κ.Α. 2005, "Ηλεκτρονικές Πηγές Πληροφόρησης και Βιβλιοθήκες: Εκπαίδευση και Αξιολόγηση" στο *Από τη Βιβλιοθηκονομία στην Επιστήμη της Πληροφόρησης: μελέτες προς τιμήν του Γ. Μ. Κακούρη*, επιμ. Χ. Παπατσικουράκης & Α. Σίτας, Τυπωθήτω-Γιώργος Δαρδανός, Αθήνα, σσ. 143-158.
- Κορομπίλη, Σ., Μάλλιαρη, Α. & Χριστοδούλου, Γ. 2007, "Συμβολή των βιβλιοθηκονόμων στην πληροφοριακή παιδεία", *Ο ανθρώπινος παράγοντας στη διαμόρφωση της σημερινής και της μελλοντικής βιβλιοθήκης: πρακτικά του 16ου Πανελληνίου Συνεδρίου Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών*, επιμ. Α. Κατσιρίκου, Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Πειραιά, σσ. 346-361.
- Κωστάκη, Α. 2002, "Πληροφορητικός γραμματισμός: δημιουργώντας αυτόνομους και κριτικούς διαχειριστές της πληροφόρησης για τον 21 ο Αιώνα", *Το μάνατζμεντ στις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες: πρακτικά 10ου Πανελληνίου Συνεδρίου Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 15-17 Οκτωβρίου 2001*, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, σσ. 186-197.
- Λάππα, Ε. & Χαλεπλιόγλου, Α. 2007, "Ο ρόλος του ιατρικού βιβλιοθηκονόμου στην Ελλάδα: προκλήσεις και προοπτικές", *Ο ανθρώπινος παράγοντας στη διαμόρφωση της σημερινής και της μελλοντικής βιβλιοθήκης: πρακτικά του 16ου Πανελληνίου Συνεδρίου Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών*, επιμ. Α. Κατσιρίκου, Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Πειραιά, σσ. 432-448.